

De poëzie van de Zestigers

Een boodschappenlijstje als gedicht

Alles kan poëzie zijn, als je het maar zo noemt. Door een gebruiksaanwijzing of een schaakdiagram in een literair tijdschrift te zetten, riepen de Zestigers vragen op over de grenzen van de kunst.

Literatuur, en poëzie in het bijzonder, heeft de reputatie ingewikkeld te zijn. We vinden het heel gewoon dat je een gedicht na één keer overlezen niet meteen 'begrijpt' en we weten ook dat er gedichten zijn die weliswaar beroemd zijn, maar die we wel nooit helemaal zullen doorgronden. In de vroege jaren zestig komt er een generatie dichters op voor wie de ingewikkeldheid van poëzie allesbehalve vanzelfsprekend was. K. Schippers bijvoorbeeld, een van de belangrijkste vertegenwoordigers van deze 'Zestigers', publiceerde 'gedichten' als deze hiernaast.

Hoe 'moeilijk' is deze poëzie? Is het wel poëzie? Moet je de teksten eigenlijk wel daadwerkelijk lezen om ze te kunnen 'begrijpen'? Kún je ze wel 'lezen'? Dat zijn de vragen waar het bij de Zestigers om draaide. Het centrale kenmerk van de Zestigers is dat zij de kloof tussen de kunst en de rest van het leven wilden opheffen. Ze willen het Leven zelf weergeven door middel van menselijke 'dokumentjes' als het bovenstaande schaakdiagram of een boodschappenlijstje.

Dergelijke teksten verschenen onder andere in het tijdschrift *Barbarber* (1958-1971). De twintiger K. Schippers was dit blad met twee vrienden (J. Bernlef en G. Brands) op eigen houtje begonnen. Er was geen uitgever en geen drukker, alles werd door de redacteurs zelf gedaan. Op jongensachtige wijze dreven ze de spot met, bijvoorbeeld, de conventie dat 'echte' poëzie per definitie moeilijk of diepzinnig is. Of met het idee dat de dichter, volgens het aloude romantische recept, de schepper is van authentieke, oorspronkelijke kunstwerken.

Die laatste conventie wordt op de spits gedreven in een favoriet genre van de Zestigers: de *readymade*. Het principe van de *readymade* is eenvoudig: een voorwerp (*objet trouvé*) wordt uit zijn alledaagse context gehaald en tot kunst bestempeld. De dadaïstische kunstenaar Marcel Duchamp begon ermee toen hij in 1917 een urinoir tentoonstelde (onder de titel 'Fountain' en gesigneerd door R. Mutt). Op dezelfde manier werden in *Barbarber* onder meer een staartdeling en een velletje probeersels uit een showmodel typemachine als poëzie gepresenteerd. Alles was voor de Zestigers geschikt om er poëzie van te maken: ze omarmden de werkelijkheid, de *hele* werkelijkheid, als bron voor de poëzie. Het hoeft niet verheven of diepzinnig te zijn, het alledaagse is óók de moeite waard. In een ander tijdschrift uit deze periode, *Gard Sivik* (1955-1964), werd dit door Armando als volgt programmatisch verwoord: 'niet de Realiteit be-moraliseren of interpreteren (ver-kunsten), maar intensiveren. Werkmethode: isoleren, annexeren. Dus: authenticiteit. Niet van de maker, maar van de informatie. De kunstenaar, die geen kunstenaar meer is; een koel zakelijk oog. Poëzie als resultaat van een (persoonlijke) selectie uit de Realiteit.'

Tot op de dag van vandaag worden er *readymades* gemaakt. Dat zulke teksten best kritisch kunnen zijn, ook al lijkt de dichter zelf er nauwelijks in aanwezig te zijn, blijkt wel uit deze *readymade* in het gedicht 'Staat verzekerd' uit de bundel *Schuim* van Alfred Schaffer (2006), waarin Schaffer al knippend en plakkend uit een brochure *Wat wordt er gedaan tegen terrorisme?* de attitude van de Nederlandse overheid tegenover terrorisme op de hak neemt. De *readymade* begint zo- (de sterretjes verwijzen naar niets, wellicht zijn ze bedoeld om ons stil te laten staan bij de onmogelijkheid die begrippen helder te definiëren):

Audio file

Fragment voorgelezen door: Martijn Nicolaas

De kans dat er een terrorist* in uw wijk woont, is erg klein.
Mensen worden niet van de ene op de andere dag terrorist.
Heeft uw kind veel aandacht voor radicale ideeën?
Praat daar dan over met hem of met haar.
Mensen die zich verdacht* gedragen, worden scherp in de gaten gehouden.
Ook mensen die geen toekomst* voor zichzelf zien
kunnen een risico vormen. Meer dan we kunnen vertellen.
Daarom is er speciale aandacht voor plekken* waar radicalisering ontstaat.
We luisteren af. We infiltreren. We verzamelen en bestuderen
informatie over verdachte personen en groepen.
Wat de overheid wel en niet mag, is in wetten* vastgelegd.
Om terrorisme beter te kunnen bestrijden, worden wetten aangepast.
(...)

Verder lezen

- [J. Bernlef](#) op de KB-website
- Hugo Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005* (2006), p. 214-237: '[Vormen van neorealisme](#)'.
- Hugo Brems, '[Niets aanraken, niets maken](#)', in: Hugo Brems, *Al wie omziet. Opstellen over Nederlandse Poëzie 1960-1980* (Antwerpen/Amsterdam 1981) 148-155.
- B. Mourits, *Zestig. Een nieuwe datum in de poëzie* (Amsterdam 2001).
- J. Bernlef, G. Brands, K. Schippers (red.), *Barbarberalfabet* (Amsterdam 1990). Speciaal nummer van *Barbarber*.
- Willem M. Roggeman, '[J. Bernlef](#)', in: Willem M. Roggeman, *Beroepsgeheim 5* (Antwerpen 1986) 63-80.

- Enkele Zestigers in de dbnl: [K. Schippers](#), [J. Bernlef](#), [Armando](#), [Cees Buddingh'](#), [C.B. Vaandrager](#) en [Hans Verhagen](#).

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/de-poezie-van-de-zestigers>